

ارائه چارچوب توسعه دیپلماسی علمی ج.ا.ایران مبتنی بر قابلیت‌های دانشگاه امام صادق^(ع) و اولویت‌بندی راهبردهای آن بر اساس روش آمیخته

محمدسعید تسلیمی^۱، خلیل نوروزی^{۲*}، وحید تارویردی‌زاده^۳، محمدعلی صادقی‌کیا^۴

- ۱- استاد، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران
- ۲- دکتری، سیاست‌گذاری علم و فناوری، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران
- ۳- دانشجوی کارشناسی‌ارشد، معارف اسلامی و مدیریت بازرگانی، دانشکده معارف اسلامی و مدیریت، دانشگاه امام صادق(ع)، تهران، ایران
- ۴- دانشجوی کارشناسی‌ارشد، معارف اسلامی و مدیریت دولتی و سیاست‌گذاری عمومی، دانشکده معارف اسلامی و مدیریت، دانشگاه امام صادق(ع)، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۷/۲۷

چکیده

هدف این پژوهش ارائه مدل پارادایمی و نظام‌مند توسعه دیپلماسی علمی کشور مبتنی بر قابلیت‌های دانشگاه امام صادق^(ع) و نیز اولویت‌بندی راهبردهای ناظر بر آن است. این پژوهش مبتنی بر استراتژی پژوهشی داده‌بنیاد و براساس رویکرد نظام‌مند استراوس و کوربین به دنبال استخراج مدل پارادایمی توسعه دیپلماسی علمی بوده و با استفاده از روش IPA اقدام به اولویت‌بندی راهبردهای آن کرده است. برای این منظور نخست ۱۸ تن از استادان، خبرگان و متخصصان حوزه دیپلماسی علمی در دانشگاه امام صادق^(ع) شناسایی و مورد مصاحبه قرار گرفتند و در مرحله بعد با فرآوری داده‌ها و مفاهیم، مقوله‌های سطح‌های ۱ و ۲ مدل پارادایمی استخراج شد. در گام پسین پژوهش راهبردهای به دست آمده با استفاده از نظرات ۱۵ تن از افراد اولویت‌بندی شد. براساس مراحل طی شده مشخص شد که حرکت به سمت توسعه دیپلماسی علمی در دانشگاه امام صادق^(ع) با توجه به قابلیت‌های پویای آن شرایط و عوامل ویژه‌ای دارد و خواهان ظرافت‌های خاصی را در طراحی‌ها است. ارتقا قابلیت‌های دانشگاه، تقویت جایگاه بین‌المللی ج.ا.ایران، مقابله با کژکارکردهای دیپلماسی علمی در دانشگاه‌های علوم انسانی و تحقق مأموریت ج.ا.ایران نسبت به مستضعفین جهان اسلام از جمله پیامدها و نتایج پیاده‌سازی چارچوب

توسعه دیپلماسی علمی در دانشگاه‌های علوم انسانی است، همچنین راهبرد «بین‌المللی‌سازی دانشگاه» بیشترین اولویت را میان راهبردهای ارائه شده دارد.

کلیدواژگان: دیپلماسی علمی، ارتباطات بین‌المللی، قابلیت‌های پویا، دانشگاه امام صادق^(ع).

۱- مقدمه و بیان مسأله

در دهه‌های اخیر سرعت تغییرات جوامع به ویژه در ابعاد سیاسی آن به اندازه‌ای بوده که در جهان امروز آموزش بعد چهارم سیاست خارجی نام گرفته است. همکاری آموزشی به منزله نوعی سرمایه‌گذاری برای آینده روابط دیپلماتیک میان ملت‌ها محسوب می‌شود. در این میان دانشگاه‌ها که معمولاً به منظور حل مشکلات جوامع پدید آمده‌اند دستخوش تغییر شده‌اند [۱]. و از آن‌جا که اغلب نخبگان سیاسی از میان دانشگاهیان برگزیده می‌شوند، گسترش اعطای بورس‌های بین‌المللی و پذیرش دانشجویان خارجی به منزله نوعی معرفی فرهنگ و جامعه خود به رهبران سیاسی و مدیران ارشد آینده کشورهای جهان است، همچنین توسعه چنین روابط علمی و دانشگاهی موجب نزدیکی افکار نخبگان کشورها شده و نیز روابط سیاسی و اقتصادی کشورها را نیز با هم مستحکم می‌سازد. برای نمونه در چند دهه اخیر «کمک‌های آموزشی» همواره بخشی از کمک‌های بین‌المللی کشورهای صنعتی به آفریقا، آسیا و آمریکای لاتین بوده است [۲].

از سویی با توجه به نوپا بودن مباحث مربوط به دیپلماسی علمی در دنیا و متفق‌القول نبودن دانشمندان و پژوهشگران این حوزه نسبت به حدود و ثغور آن [۳]، این حوزه به‌روز و گسترده پژوهشی در ایران نیز در ابتدای راه خود قرار دارد که از این جهت ضرورت انعکاس پرسش‌های این حوزه پژوهشی به دانشگاه‌های کشور بسیار احساس می‌شود. در این پژوهش دانشگاه امام صادق^(ع) به عنوان حوزه پژوهش انتخاب شد. این انتخاب به دلایل متعددی انجام شده است. از جمله نقش حائز اهمیت این دانشگاه در آموزش، تربیت و اعزام دیپلمات‌ها و رایزنان مورد نیاز کشور و نیز آموزش و توسعه مفاهیم علوم انسانی-اسلامی در میان مردم و قشر نخبگانی کشور از طریق تربیت متخصصان علوم انسانی-اسلامی و ایجاد بسترها و زمینه‌های علمی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی لازم جهت برقراری روابط بین‌المللی و دیپلماتیک با سایر کشورها در راستای اهداف نظام جمهوری اسلامی ایران می‌توان نام برد.

پژوهش پیش‌رو به طور خاص به دنبال پاسخ به این پرسش است که دانشگاه امام^(ع) با چه چارچوبی می‌تواند به توسعه دیپلماسی علمی خود بپردازد و نیز راهبردهای پیش روی آن، از چه اولویتی نسبت به یکدیگر دارد.

۲- چیستی دیپلماسی

واژه دیپلماسی از نمونه واژه‌هایی است که در حوزه‌های مختلف علوم سیاسی و روابط بین‌الملل از معانی مختلفی برخوردار است و از دیدگاه‌ها و ابعاد گوناگونی تعریف شده است. کتاب «دیپلمات و دیپلماسی» ضمن ارائه چهل و شش تعریف از واژه دیپلماسی معتقد است هر یک از این تعاریف بیانگر جنبه‌ای از دیپلماسی است. برای مثال کشورها در اهداف سیاست خارجی خود با استفاده از دیپلماسی به دنبال نهادینه کردن تعاملات بین‌المللی خارجی و مکانیسم حکومت‌داری خود هستند [۴]. اما در نهایت آلاپوش و توتونچیان در کتاب یادشده تعریف مقابل را از فرهنگ روابط بین‌الملل لانگمن می‌پذیرند: «عمل هدایت روابط میان دولت‌ها از طریق نمایندگان رسمی» [۵]؛ بنابراین دیپلماسی در معنای عام تمام اقداماتی را شامل که یک دولت در روابط خارجی خود در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، تجاری، مالی، تکنولوژیک، امنیتی و نظامی انجام می‌دهد [۶]؛ به طوری که امروزه حتی کشورها از طریق فرایند دیپلماسی به دنبال ترویج مشارکت‌های بین‌المللی و همکاری علمی برای بهبود شرایط انسانی خود هستند [۷].

۳- مروری بر انواع دیپلماسی نوین

با گذشت زمان و بروز برخی تحولات از جمله بهبود ارتباطات ناشی از پیشرفت شگرف فناوری‌ها، اعتقاد به قدرت افکار عمومی و توسعه مفهوم منافع مشترک، باعث ارتقا و تحول در عرصه دیپلماسی سنتی شده است [۸] که مجموعه این تحولات منجر به ورود مفهوم دیپلماسی به شکل نوین آن شد. شکل نوین دیپلماسی با توجه به نیازهای عصر جدید دارای شاخه‌های متعددی است که در جدول ۱ خلاصه به هر کدام پرداخته شده است.

جدول ۱ انواع دیپلماسی نوین

انواع	تعریف	اهداف	موارد کاربرد
دیپلماسی عمومی	روابط مرتبط با منافع ملی یک کشور از طریق ارتباط با سایر ملتها	<ul style="list-style-type: none"> تأثیر بر افکار عمومی در کشورهای دیگر ایجاد و یا تقویت یک تصویر خوب و برجسته از موجودیتی خاص در فضای بین‌الملل 	<ul style="list-style-type: none"> ارتباط کنترل شده با افراد خارجی به منظور تأثیرگذاری بر افکار و سرانجام تأثیر گذاشتن بر نظام های سیاسی آنها
دیپلماسی اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> به خدمت گرفتن سیاست خارجی و استفاده از ظرفیتها و بسترهای آن در نیل به اهداف اقتصاد داخلی 	<ul style="list-style-type: none"> حمایت از گسترش خارجی اقتصاد 	<ul style="list-style-type: none"> تأثیرگذاری بر تعاملات اقتصادی و تجارت بین‌الملل همکاری دو یا چند جانبه میان کشورها، سازمانها و دیگر بازیگران بین‌الملل
دیپلماسی علم	<ul style="list-style-type: none"> استفاده از قابلیت‌های سیاست خارجی در توسعه علمی کشور و بالعکس 	<ul style="list-style-type: none"> کمک جوامع علمی به مأموریت سیاست خارجی کمک دولت به اهداف جامعه علمی 	<ul style="list-style-type: none"> حل چالش‌های جهانی مرتبط با افزایش جمعیت، محیط زیست، غذا، انرژی، منابع و فقر که نیازمند همکاری‌های بین‌المللی هستند [۹]

۴- انواع رویکردها به دیپلماسی علم

ریشه تاریخی تقسیم‌بندی دیپلماسی علم به سه رویکرد اصلی مربوط به ژانویه سال ۲۰۱۰ میلادی است. در این تاریخ انجمن آمریکایی پیشرفت علوم با همکاری انجمن مشهور سلطنتی انگلیس نشست علمی با عنوان پیشگامان نوین دیپلماسی علم در لندن برگزار کرد. در این نشست رویکردهای متفاوت دیپلماسی علم و فناوری زیر سه رویکرد علم در دیپلماسی، دیپلماسی برای علم و علم برای دیپلماسی تعریف گردیدند.

۴-۱- علم در دیپلماسی (S4d)

بسیاری از چالش‌هایی که امروزه در دنیا ملت‌های مختلف با آنها مواجه هستند بیشتر در

ماهیت و گستره جهانی است؛ و ردپای علم و (یا) فناوری را چه در علت و چه در راه حل‌های آن‌ها می‌توان مشاهده کرد. در واقع علم در دیپلماسی به نقش علم و فناوری در بیان مصالح برای آگاهی‌بخشی و پشتیبانی از اهداف سیاست خارجی اشاره است. به عبارت بهتر علم در دیپلماسی یعنی مجهز کردن تصمیم‌گیران بین‌المللی به دانش علمی و ملزومات حریف آمدن بر رقیب در روابط پیچیده علم و تکنولوژی است.

۲-۴- دیپلماسی برای علم (D4S)

این سبک اشاره به تسهیل همکاری‌های بین‌المللی، چه براساس اولویت‌های استراتژیک بالا به پایین برای انجام تحقیقات و چه همکاری‌های فردی میان دانشمندان و محققان دارد.

۳-۴- علم برای دیپلماسی (S4D)

یعنی استفاده از علم برای کمک به ساخت و ارتقای روابط بین‌المللی به ویژه جایی که این روابط دچار فشار و تنش در روابط رسمی شده باشند [10].

۴-۴- تجارب بین‌المللی دیپلماسی علم

امروزه کشورهای مختلف به سرعت در پی توسعه دیپلماسی علمی خود هستند تا از این طریق به تقویت و اصلاح ضعف‌های حاکمیتی خود در حوزه‌های مختلف بپردازند. در ادامه به معرفی موارد و تجارب مهم بین‌المللی و دیپلماسی علم پرداخته می‌شود که بیانگر اهتمام کشورهای مختلف به توسعه این نوع دیپلماسی است.

جدول ۲ تجارب بین‌المللی دیپلماسی علم

ردیف	اقدام انجام گرفته	کشور(های) به کار گیرنده	اهداف/ مفاد رابطه	رویکرد حاکم
۱	امضای فکت شیت میان آمریکا و کوبا در بخش‌های مختلف از جمله دیپلماسی علم و فناوری [۱۱]	آمریکا و کوبا	<ul style="list-style-type: none"> کمک هزینه مالی به دانشجویان برای تحصیل در آمریکا فراهم کردن فرصت‌های جدیدی در ارتباطات میان دانشگاهی که رقابت‌پذیری آن‌ها در منطقه را تسهیل می‌کند. همکاری فناورانه در زمینه‌های پزشکی مدیریت کشاورزی 	دیپلماسی برای علم
۲	تهیه قانون حفاظت از محیط زیست جهانی توسط کنگره آمریکا [۱۲]	آمریکا	<ul style="list-style-type: none"> این قانون یک استراتژی جامع و مقرون به صرفه برای حفاظت از محیط زیست ایجاد می‌کند. بر مبنای جلوگیری از نابودی سیستم‌های طبیعی جهان طرح‌ریزی شده است که به تلاش‌های حفاظت از محیط زیست آمریکا در صحنه بین‌المللی کمک می‌کند. 	علم برای دیپلماسی
۳	ساخت منطقه علم و نوآوری شرق آسیا و برنامه تحقیقات مشترک منطقه علم و نوآوری شرق آسیا (e-ASIA JRP) توسط دولت ژاپن [۱۳]	ژاپن	<ul style="list-style-type: none"> با هدف بالا بردن قابلیت تحقیق و توسعه و پرداختن به مشکلات مشترک در منطقه 	دیپلماسی برای علم
۴	برنامه همکاری فنی و اقتصادی هند (ITEC) [14]	هند	<ul style="list-style-type: none"> تحت نظارت این برنامه حدود ۱۲۰۰ دانش‌آموز نوجو به‌ای در سال ۲۰۱۱ در دانشگاه‌های هند پذیرفته شده‌اند 	علم برای دیپلماسی
۵	ایجاد گروه‌های بین‌المللی مانند IPPC و IPBES (پلت فرم‌های علمی-سیاسی بین دولتی) [۱۶]	فرانسه	<ul style="list-style-type: none"> با هدف ارائه خدمات تنوع زیستی و اکوسیستم 	علم برای دیپلماسی
۶	تأسیس انجمن علم و فناوری هند و ایالات متحده آمریکا (IUSSTF) [۱۷]	آمریکا و هند	<ul style="list-style-type: none"> این همکاری منجر به تعامل بیش از ۱۲ هزار نفر از دانشمندان دو کشور تأسیس بیش از ۳۰۰ کارگاه فنی، چهار مرکز مجازی تحقیقات مشترک و ۳۰ برنامه آموزشی پیشرفته بین دو کشور شد. 	علم برای دیپلماسی

۵- چيستی قابلیت‌های پويا

در تعريف دقيق قابليت‌های پويا بحث‌های متعددی انجام گرفته است، از جمله اين تعاريف می‌توان به تعريف آيزنهاث^۴ و مارتین^۵ اشاره کرد که قابليت پويا را «هر قابليتی می‌دانند که به یک سازمان اجازه می‌دهد منابعش را برحسب سازگاری و تغيير، پیکربندی مجدد کند» [۱۸] يا از سویی ويتر و زولو تعريف دقيق‌تری ارائه می‌کنن، آن‌ها بيان می‌کنند یک قابليت پويا «یک الگوی ثابت و آموخته شده از مجموعه فعاليت‌هایی است که از طريق آن‌ها سازمان سيستماتیک روندهای عملیاتی^۶ خود را با هدف ارتقای اثربخشی ایجاد^۷ و اصلاح^۸ می‌کند» [۱۹]. در اين میان تعريف ديويد تيسه و همکار که تعريف کامل‌تری به نظر می‌رسد به عنوان تعريف مختار برای پژوهش در نظر گرفته می‌شود. آن‌ها اصطلاح قابليت‌های پويا را به «توانایی شرکت برای یکپارچه کردن^۹، ساختن^{۱۰} و پیکربندی دوباره^{۱۱} شایستگی‌های درونی و بیرونی جهت پاسخ‌گویی به محیط‌های به سرعت در حال تغيير^{۱۲} اطلاق می‌کنند» [۲۰].

۶- روش تحقيق

اين تحقيق از نوع تحقيقات ترکیبی (آمیخته) است که در دو فاز کیفی و کمی انجام گرفت. در بخش کیفی از یکی از مهم‌ترین استراتژی‌های پژوهش کیفی، یعنی «نظریه‌پردازی داده بنیاد» [۲۱] استفاده شد. در بخش بخش کمی نیز از روش IPA استفاده شده است که یک ابزار مدیریتی مشهور بوده و منطق عام آن به گونه‌ای است که قابليت نگرش سنجی برای بهبود تصمیم‌گیری در زمینه‌های مختلف را دارد.

۷- نظریه داده بنیاد

استراتژی تئوری مفهوم‌سازی بنیادی نوعی روش‌شناسی عمومی برای تدوین تئوری‌هاست [۲۲].

کرسول سه رهیافت متمایز^{۱۳} در نظریه‌پردازی داده بنیاد را تحت عناوین نظام‌مند^{۱۴}، نوظهور^{۱۵} و ساخت‌گرا^{۱۶} مطرح کرده است [۲۳] که در این مقاله به تناسب هدف پژوهش از

رویکرد نظام‌مند بهره‌گرفته‌ایم که رهیافت منتخب به نظریه‌پردازی داده‌بنیاد بر لزوم استفاده از چند گام کدگذاری باز^{۱۷}، محوری^{۱۸} و انتخابی^{۱۹} مشخص به منظور تحلیل داده‌ها تأکید می‌کند [۲۴].

براساس این رویه‌ها، ابتدا نکات کلیدی داده‌ها احصا و برای هر نکته یک کد معین می‌شود و سپس با مقایسه کدها چند کد که اشاره به یک جنبه مشترک پدیده مورد بررسی را دارند، عنوان یک «مفهوم» به خود می‌گیرند. آن‌گاه چند مفهوم یک مقوله و چند مقوله در قالب نظریه متجلی می‌شود [۲۵].

گردآوری داده‌های پژوهش

با توجه به این‌که هدف این مقاله در بررسی موردی خود ارائه چارچوب توسعه دیپلماسی علمی مبتنی بر قابلیت‌های دانشگاه امام صادق^(ع) بود، افراد مورد مصاحبه باید به گونه‌ای انتخاب می‌شدند تا از طرفی جنبه اطلاعاتی و پشتیبانی نظری و ایده‌پردازی در زمینه دیپلماسی علمی دانشگاه امام صادق^(ع) را تأمین کنند، همچنین بر قابلیت‌های پویای دانشگاه امام صادق^(ع) تسلط داشته و آشنا باشند. افراد مورد نظر پژوهش از دانشکده معارف اسلامی و مدیریت دانشگاه امام صادق^(ع) و از میان اعضای چهار گروه دانشکده شامل گروه‌های مدیریت دولتی و سیاست‌گذاری عمومی، بازرگانی، صنعتی و مالی، دانشکده معارف اسلامی و فرهنگ و ارتباطات، دانشکده معارف اسلامی و حقوق، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد و نیز از میان مسئولین روابط عمومی دانشگاه و در نهایت دانش‌آموختگان متخصص و پژوهشگر حوزه دیپلماسی علم و فناوری انتخاب شدند. تعداد مجموع افراد منتخب و مصاحبه شده در نهایت به ۱۸ نفر رسیدند. مشخصات مصاحبه‌شوندگان در جدول ۳ ارائه می‌شود.

جدول ۳ مشخصات مصاحبه‌شوندگان

تعداد	مشخصات مصاحبه‌شوندگان
۱۲ نفر	استاد، پژوهشگر و آشنا به عرصه دیپلماسی علمی
۶ نفر	متخصص و فعال در زمینه دیپلماسی علمی

در جدول ۴ تمامی مراحل طی شده برای اولین مصاحبه مطابق با استراتژی‌های نظریه داده بنیاد منعکس شده است. با توجه کثرت مفاهیم مستخرج از مصاحبه^{۲۰} و جلوگیری از طولانی شدن بیش از اندازه مقاله تنها به بخشی از مفاهیم مستخرج اشاره می‌شود.

جدول ۴ کد گذاری اولیه و مقوله‌بندی مصاحبه شماره ۱

نکات کلیدی مصاحبه PM	مفاهیم مستخرج	مقوله‌ها (سطح ۱)	مقوله‌ها (سطح ۲)
دانشگاه ما خیلی ستادمحور است	ستادمحوری دانشگاه	ستادمحوری	چالش‌های ناشی از تحولات عمده مدیریتی دانشگاه
معاون آموزشی دانشگاه بودن خیلی سخت‌تر است، ولی رییس دانشکده بودن مثرتر است. آدم احساس می‌کند که یک کاری دارد انجام می‌دهد.	مثر بودن صف	افزایش اختیارات دانشکده‌ها در تصمیم‌گیری	مرجعیت دانشکده‌ها در اقیانوس‌های آبی حوزه دیپلماسی علم
جریان دانشجویان خارج از کشور که قبلاً در دانشگاه تجربه شده، این‌ها یک جریان ثابت، عمیق مستمر نبوده	جریان ثابت، عمیق و مستمر نبودن پذیرش دانشجویان خارج از کشور	اختلال ساختاری در پذیرش دانشجویان خارجی	چالش‌های ناشی از تحولات عمده مدیریتی دانشگاه
فقط نباید سپاه قدس ما آماده برای این مقطع باشد، دانشگاه امام صادق ما هم که مال این انقلاب است باید آماده این مقطع باشد.	آمادگی دانشگاه برای پیشبرد به انقلاب اسلامی	کمک به ارتقا جایگاه نظام جمهوری اسلامی در نظام بین‌الملل	تقویت جایگاه بین‌المللی ج.ا.ایران از طریق دیپلماسی علم

بخشی از مقوله‌های سطح ۲ جدید شناسایی شده در چند مصاحبه انجام شده دیگر در جدول ۵ منعکس شده است. در انجام مصاحبه‌ها مشاهده شد که پس از مصاحبه شماره یازدهم دیگر هیچ مقوله جدیدی حاصل نشد که در جدول ۵ با علامت خط تیره مشخص شده است.

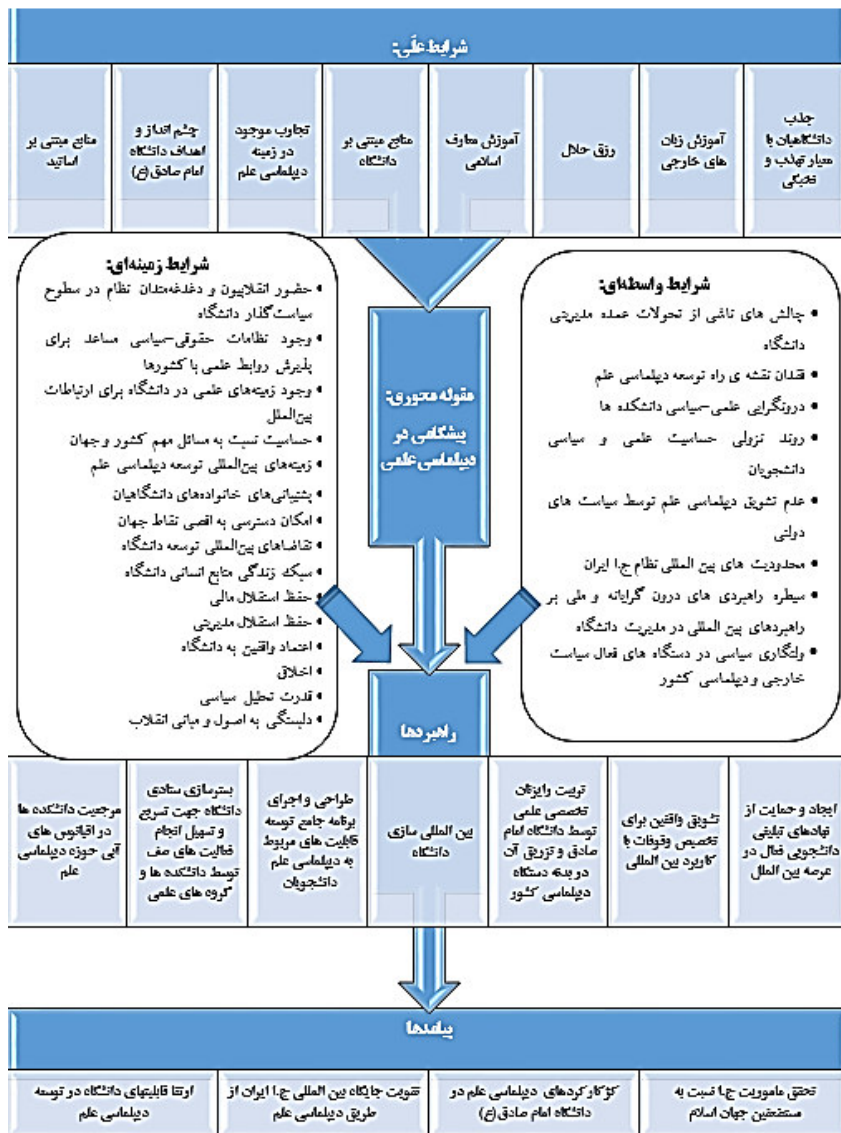
جدول ۵ مقوله‌های سطح ۲ جدید سایر مصاحبه‌ها

کدها	مقوله‌ها (سطح ۱)	مقوله‌ها (سطح ۲)
مصاحبه شماره ۲	کمک به توسعه سایر کشورهای اسلامی	تحقق مأموریت ج.ا. نسبت به مستضعفین جهان اسلام
مصاحبه شماره ۳	پذیرش دانشجویان خارجی افول سطح علمی و فرهنگی دانشگاه (استادان، مسئولین)	طراحی و اجرای برنامه جامع توسعه قابلیت‌های مربوط به دیپلماسی علم دانشجویان
مصاحبه شماره ۵	وجود واحدهای رسمی دروس حوزوی مراقبت‌های خاص دانشجویان و استادان در کسب روزی حلال	آموزش معارف اسلامی رزق حلال
مصاحبه شماره ۸	میل به توفیق‌طلبی متراکم در گروه‌های دانشکده	_____
مصاحبه شماره ۹	قابلیت ایجاد و زایش تیم‌های هم افزا و مکمل	_____
	استفاده از فرصت‌های مطالعاتی	_____
	وجود رسالت دینی و اجتماعی در دانشجویان و استادان و دانش‌آموختگان	حضور انقلابیون و دغدغه‌مندان نظام در سطوح سیاست‌گذار دانشگاه
	رشد ناشی از فعالیت در دانشگاه	-----
در مصاحبه‌های شماره ۱۲-۱۸ که هفت مصاحبه پایانی بودند، مفهوم و مقوله سطح ۱ و ۲ جدیدی حاصل نشد که نشان از تحقق اشباع مفهومی در پژوهش دارد.		

در جدول ۶ به طبقه‌بندی مقولات سطح دوم، مقولات سطح اول و نکات کلیدی کدگذاری شده که از مصاحبه با خبرگان به دست آمده پرداخته شده است. با توجه به تعداد بسیار زیاد کدها و مقوله‌های سطح ۱ و ۲ مستخرج از مصاحبه‌ها و این نکته که در صورت انعکاس تمامی این دستاوردها حجم مقاله فزاینده‌ای زیاد شده و شاید به دو یا سه برابر میزان کنونی افزایش پیدا می‌کرد؛ تنها به انعکاس بخشی از کدها و مقوله‌های سطح ۱ در مقاله پرداخته می‌شود که در جدول ۶ نمونه‌های آن‌ها قابل مشاهده است.

جدول ۶ دسته‌بندی مقوله‌های سطح ۱ و سطح ۲ ذیل مقوله‌های پارادایمی و نمایش کدگذاری‌های مرتبط

مقوله پارادایمی	مقوله های سطح ۲	مقوله سطح ۱	کدگذاری ها
پیامدها	ارتقا قابلیت‌های دانشگاه در توسعه دیپلماسی علم، تقویت جایگاه بین‌المللی ج.ا.ایران از طریق دیپلماسی علم، کژکارکردهای دیپلماسی علم در دانشگاه امام صادق ^(ع)	تحقق هدف مرجعیت علمی، کمک به صدور انقلاب اسلامی، کمک به ارتقا جایگاه نظام جمهوری اسلامی در نظام بین‌الملل، کمک به توسعه سایر کشورهای اسلامی	PM۲۰، PM۲۱، PM۴۱، PM۴۲، PN۵۶، PN۵۷، PN۵۸، PN۶۸، PO۷۳، PO۷۴، PO۷۵، PP۳۰، PP۳۱، PP۳۲، PP۳۹
راهبردها	مرجعیت دانشکده‌ها در اقیانوس‌های آبی حوزه دیپلماسی علم، بسترسازی ستادی دانشگاه جهت تسریع و تسهیل انجام فعالیت‌های صف توسط دانشکده‌ها و گروه‌های علمی	افزایش اختیارات دانشکده‌ها در تصمیم‌گیری، اهتمام به رعایت قوانین آموزشی دانشگاه، جذب وقوفات جهت تأمین مالی اجرای راهبردهای دانشگاه	PM۳، PM۱۱، PM۹۵، PM۹۸، PM۹۹، PN۸۰، PN۸۱، PN۸۲، PN۸۳، PN۸۴، PO۱۷، PO۱۸، PO۱۹، PP۲۲، PP۲۳
علی	منابع مثبتی بر استادان، چشم‌انداز و اهداف دانشگاه امام صادق، رزق حلال، آموزش زبان‌های خارجی، جذب دانشگاہیان با معیار تہذب و نخبگی	استادان توانمند، اهمیت روابط بین‌المللی، تجارب موفق دانشگاه در روابط بین‌الملل، وجود واحدهای درسی مازاد آموزش زبان‌های خارجی	PM۱۰، PM۱۱، PM۱۵، PN۸۱، PN۸۲، PN۸۳، PN۸۴، PN۸۵، PO۱۸، PO۱۹، PP۱۶
واسطه‌ای	چالش‌های ناشی از تحولات عمده مدیریتی دانشگاه، فقدان نقشه راه توسعه دیپلماسی علم، درون‌گرایی علمی - سیاسی دانشکده‌ها	ستاد محوری، تمرکز بالا، موانع ساختاری برگزاری سفرهای خارجی، موانع فرهنگی رشد دیپلماسی خارجی در برخی کشورها	PM۱، PM۲، PM۸، PM۵، PM۶، PM۷، PM۹، PM۱۰، PM۱۱، PO۱۹، PO۲۰، PO۲۱، PO۲۲
زمینه‌ای	امکان دسترسی به اقصی نقاط جهان، زمینه‌های بین‌المللی توسعه دیپلماسی علم، تقاضاهای بین‌المللی توسعه دانشگاه	امکان دسترسی به اقصی نقاط جهان، زمینه‌های بین‌المللی توسعه دیپلماسی علم	PM۵، PM۶، PM۷، PM۸، PM۹، PM۱۰، PM۱۱، PN۱۶، PN۱۷، PN۱۸، PN۱۹، PO۲۰، PO۲۱، PO۲۲، PP۳۷، PP۳۸

شکل ۱ مدل نظام‌مند و پارادایمی توسعه دیپلماسی علمی در دانشگاه امام صادق (ع)

۸- روش IPA

شیوه کار این تکنیک این‌گونه است که ابتدا پژوهشگر با مرور ادبیات نظری پژوهش، تحلیل مضمون و یا دیگر روش‌ها مؤلفه‌ها یا شاخص‌های متغیری را به دست می‌آورد که می‌خواهد مورد سنجش قرار دهد. پس از آن محقق پرسش‌نامه دولگوی طراحی کرده که در آن پاسخ‌دهندگان نظر خود را نسبت به هر مؤلفه در دو بعد اهمیت (وضع مطلوب) و عملکرد (وضع موجود) و در قالب طیف لیکرت ۵، ۷ یا ۹ تایی بیان می‌کنند [۲۶]. این روش براساس ماتریس ربعی به تحلیل عوامل می‌پردازد.

در این پژوهش ۱۵ پرسش‌نامه که توسط متخصصان و آشنایان با شرایط و قابلیت‌های دانشگاه امام صادق^(ع) تکمیل شده بود، مورد تحلیل نهایی قرار گرفت. پس از گردآوری داده‌های حاصل از پرسش‌نامه جهت استفاده از قابلیت روش IPA، گام‌های زیر طی شد:

۸.۱ گام اول: درجه اهمیت و عملکرد هر یک از مؤلفه‌ها مشخص شد. b_{jp} و c_{jp} ، $(j = 1, 2, \dots, n \text{ و } p = 1, 2, \dots, m)$ به ترتیب نشان‌دهنده ارزش اهمیت و ارزش عملکرد است که برای مؤلفه j -ام توسط تصمیم‌گیرنده p -ام تعیین شده است. این ارزش‌ها می‌توانند با استفاده از طیف لیکرت مشخص شوند. در این صورت روشن است که $1 \leq b_{jp}, c_{jp} \leq 7$ است. در این پژوهش هم از طیف لیکرت ۵ تایی استفاده شده است.

۸.۲ گام دوم: با استفاده از میانگین هندسی نظرات همه تصمیم‌گیرندگان یکپارچه شد. ساعتی پیشنهاد می‌کند که استفاده از میانگین هندسی برای بیان نظر جمعی چندین تصمیم‌گیرنده راه حل مؤثرتری است. بدین ترتیب b_j ارزش نهایی اهمیت و c_j ارزش نهایی عملکرد مؤلفه j -ام نامیده می‌شود که حاصل نظر جمعی p تصمیم‌گیرنده است [۲۷].

$$b_j = \left(\prod_{i=1}^n b_{jp} \right)^{\frac{1}{n}} \quad \text{ارزش نهایی اهمیت} \quad (۱)$$

$$c_j = \left(\prod_{i=1}^n c_{jp} \right)^{\frac{1}{n}} \quad \text{ارزش نهایی عملکرد} \quad (۲)$$

جدول ۷ ارزش نهایی راهبردها

ارزش نهایی اهمیت	ارزش نهایی عملکرد	
۳/۴۸۹۰۶۴	۱/۴۳۰۹۶۹	راهبرد شماره ۱
۳/۱۹۴۷۷۴	۱/۲۵۹۹۲۱	راهبرد شماره ۲
۴/۰۶۱۵۲۳	۲/۱۶۸۹۴۴	راهبرد شماره ۳
۴/۴۱۹۹۳۷	۱/۴۹۸۶۴۶	راهبرد شماره ۴
۳/۷۹۴۱۰۳	۱/۳۱۹۵۰۸	راهبرد شماره ۵
۴/۲۴۲۰۴۹	۱/۷۶۸۶۶	راهبرد شماره ۶
۳/۹۰۷۵۲۲	۱/۳۸۱۹۱۳	راهبرد شماره ۷

۸,۳ گام سوم: ارزش آستانه محاسبه شد. ارزش آستانه جهت تعیین خانه‌های ماتریس IPA به کار می‌رود. جهت تعیین ارزش آستانه از میانگین حسابی استفاده می‌شود. ارزش آستانه اهمیت و ارزش عملکرد به ترتیب با μ_b و μ_c نمایش داده می‌شوند.

$$\mu_b = \frac{\sum_{j=1}^m b_j}{m} \quad (۳)$$

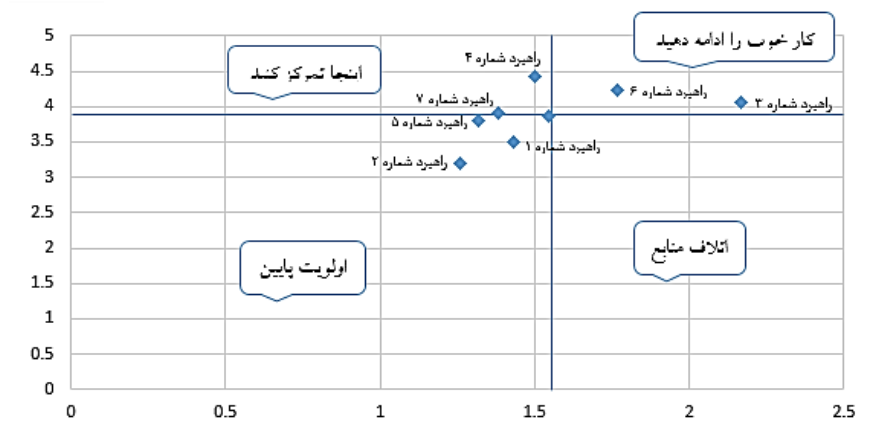
$$\mu_c = \frac{\sum_{j=1}^m c_j}{m} \quad (۴)$$

m تعداد مؤلفه‌هایی است که مورد سنجش قرار گرفته‌اند.

جدول ۸ ارزش های آستانه

ارزش آستانه عملکرد	ارزش آستانه اهمیت
۱/۵۴۶۹۳۷	۳/۸۷۲۷۱

۸,۴ گام چهارم: موقعیت نسبی هر یک از مؤلفه‌ها روی ماتریس IPA مشخص شد.

شکل ۲ موقعیت نسبی مولفه‌ها در ماتریس نهایی

۸.۵ گام پنجم: با استفاده از نظرات خبرگان وزن مؤلفه‌ها به دست آمد. براساس نظر و و همکاران شکاف بین ارزش اهمیت و ارزش عملکرد مشخصه -ژام ضریب ارزش اهمیت آن می‌تواند وزن مشخصه کیفی -ژام را نشان دهد. وزن مشخصه -ژام را با OW_j نشان می‌دهند.

$$OW_j = |(b_j - c_j) \times b_j| \quad (5)$$

برای سهولت بیشتر جهت تجزیه و تحلیل، به صورت رابطه (۶) نرمالایز می‌شود.

$$SW_j = \frac{OW_j}{\sum_{j=1}^m OW_j} \quad (6)$$

هر یک از مشخصه‌ها که دارای SW_j بیشتری هستند باید در اولویت بالاتری جهت بهبود قرار گیرند.

جدول ۹ رتبه راهبردها

شماره اولویت	SW_j	OW_j	راهبرد شماره
۶	-/۱۱۲۷۱	۷/۱۸۰۸۲۴	۱ راهبرد شماره
۷	-/۰۹۷۰۲۲	۶/۱۸۱۴۱۹	۲ راهبرد شماره
۵	-/۱۲۰۶۵۱	۷/۸۶۷۵۵	۳ راهبرد شماره
۱	-/۲۰۲۶۶۴	۱۲/۹۱۱۹۲	۴ راهبرد شماره
۴	-/۱۴۷۳۶۷	۹/۳۸۸۶۷	۵ راهبرد شماره
۲	-/۱۶۴۶۸۵	۱۰/۴۹۲۲۴	۶ راهبرد شماره
۳	-/۱۵۴۹۰۱	۹/۸۶۸۸۷۴	۷ راهبرد شماره

۹- جمع‌بندی، تحلیل و ارائه پیشنهادها

محققین در این پژوهش در گام اول با شناسایی استادان، خبرگان و افراد آشنا و فعال در عرصه دیپلماسی علمی را شناسایی کرده که ویژگی‌های لازم جهت پیشبرد پرسش‌های پژوهش را داشتند و پس از انجام مصاحبه‌ها و پیاده‌سازی و جمع‌بندی آن‌ها به پیمودن گام‌های استراتژی نظریه داده بنیاد پرداختند. طی این گام‌ها، مفاهیم، مقوله‌های سطح ۱، مقوله‌های سطح ۲ و براساس مدل پارادایمی استراوس و کوربین، مقوله‌های سطح ۲ با توجه به سنخیت مفهومی خود، ذیل مقولات پارادایمی مدل، دسته‌بندی شدند.

در این پژوهش «پیشگامی در دیپلماسی علمی» به عنوان پدیده‌محوری چارچوب توسعه دیپلماسی علمی در دانشگاه‌های علوم انسانی شناسایی شد و در مرکز توجه مدل پارادایمی قرار گرفت تا سایر مقوله‌ها به آن مرتبط شوند. در واقع مقوله‌محوری صورت زهنی از پدیده‌ای است که اساس فرآیند است. در این‌جا حساسیت رقابتی اساس چارچوب توسعه دیپلماسی علم و فناوری است.

شرایط علی شرایطی است که بر مقوله محوری تأثیر می‌گذارد که در پژوهش پیش‌رو پیشگامی در دیپلماسی علمی است. به تعبیر شفاف شرایطی است که اگر ایجاد نشود اصلاً نمی‌توانیم به حساسیت رقابتی برسیم. از جمله شرایط علی شناسایی شده در مدل پارادایمی عبارت از منابع مبتنی بر استادان، چشم‌انداز و اهداف دانشگاه امام صادق^(ع) تجارب موجود در زمینه دیپلماسی علم است.

شرایط زمینه‌ای به شرایطی اطلاق می‌شود که بستری‌های انجام اقدامات و راهبردها به شمار

می‌روند. اهم شرایطی که در این پژوهش به دست آمدند عبارت از امکان دسترسی به اقصی نقاط جهان، زمینه‌های بین‌المللی توسعه دیپلماسی علم، تقاضاهای بین‌المللی توسعه دانشگاه، وجود نظامات حقوقی- سیاسی مساعد برای پذیرش روابط علمی با کشورها و وجود زمینه‌های علمی در دانشگاه برای ارتباطات بین‌الملل است.

در هر موقعیتی همواره عواملی وجود دارند که مانع بر سر اجرای راهبردها هستند، در مدل پارادایمی از این موانع با عنوان شرایط واسطه‌ای نام برده می‌شود که برخی موارد احصا شده در پژوهش عبارت از چالش‌های ناشی از تحولات عمده مدیریتی دانشگاه، فقدان نقشه راه توسعه دیپلماسی علم و درون‌گرایی علمی- سیاسی دانشکده‌هاست.

بخش دیگر مدل پارادایمی شامل راهبردهایی است که باید در راستای تحقق مقوله محوری انجام شوند. راهبردها در واقع همان تجویزهای مدل برای برهم زدن وضع موجود و ارتقا و پیشبرد آن به سمت وضع مطلوب هستند. مرجعیت دانشکده‌ها در «اقیانوس‌های آبی^۱» حوزه دیپلماسی علم، بسترسازی ستادی دانشگاه جهت تسریع و تسهیل انجام فعالیت‌های صف توسط دانشکده‌ها و گروه‌های علمی و طراحی و اجرای برنامه جامع توسعه قابلیت‌های مربوط به دیپلماسی علم دانشجویان از جمله راهبردهای مورد توجه پژوهش هستند.

در نهایت نیز مدل به پیامدها اشاره می‌کند که نتیجه کارکرد درست مدل پارادایمی در فرآیند تحقق مقوله محوری هستند. به عبارت دیگر پیامدها همان خروجی‌ها و پیش‌بینی مدل از آینده است که در این پژوهش عبارت از ارتقا قابلیت‌های دانشگاه در توسعه دیپلماسی علم، تقویت جایگاه بین‌المللی ج.ا. ایران از طریق دیپلماسی علم، کژکارکردهای دیپلماسی علم در دانشگاه امام صادق^(ع) و تحقق مأموریت ج.ا. نسبت به مستضعفین جهان اسلام است.

با توجه به تحلیل نهایی صورت گرفته یافته‌های حاصل از پژوهش نشان داد که اولویت‌بندی راهبردهای احصا شده مطابق با جدول ۱۰ است.

جدول ۱۰ اولویت‌بندی راهبردها

اولویت	راهبرد
۱	- بین‌المللی‌سازی دانشگاه
۲	- بسترسازی ستادی دانشگاه جهت تسریع و تسهیل انجام فعالیت‌های صف توسط دانشکده‌ها و گروه‌های علمی
۳	- مرجعیت دانشکده‌ها در اقیانوس‌های آبی حوزه دیپلماسی علم
۴	- طراحی و اجرای برنامه جامع توسعه قابلیت‌های مربوط به دیپلماسی علم دانشجویان
۵	- تربیت رایزنان تخصصی علمی توسط دانشگاه امام صادق ^(ع) و تزریق آن در بدنه دستگاه دیپلماسی کشور
۶	- ایجاد و حمایت از نهادهای تبلیغی دانشجویی فعال در عرصه بین‌الملل
۷	- تشویق واقفین برای تخصیص و قوفات با کاربرد بین‌المللی

با توجه به گزارش نهایی استنباط می‌شود که دانشگاه امام صادق^(ع) جهت اقدام و پیشروی در عرصه دیپلماسی علمی خود باید ابتدا دست به تغییر ساختار مدیریتی خود با رویکرد تعاملات بین‌المللی بزند. به عبارت دیگر نهادسازی و ایجاد ساختارهای نو در دانشگاه اولین و با اولویت‌ترین راهبرد در توانمندسازی آن برای آغاز و پیگیری تعاملات بین‌المللی است. ساختارها و نهادهایی که توانایی بهره‌گیری از توانمندی‌های استادان و دانشجویان این دانشگاه را در اجرایی‌سازی ایده‌های آموزشی و پژوهشی بین‌المللی داشته باشد.

با توجه به مجموع مطالعات و پژوهش‌های انجام گرفته پیشنهاد می‌شود تا پژوهشگران به ارائه تحلیل و چارچوب مطلوب نسبت به ابعاد ساختاری دانشگاه‌های فعال در حوزه دیپلماسی علمی بپردازند.

۱۰- پی‌نوشت‌ها

1. Science for diplomat
2. Diplomacy for Science
3. Science for Diplomacy
4. Eisenhardt
5. Martin
6. Operating Routines
7. generate

8. modify
  9. Integrate
  10. Build
  11. Reconfigure
  12. rapidly changing environment
  ۱۳. وی تعبیر Grounded Theory Designs را به کار برده است که ما ترجمه رهیافت‌های نظریه‌پردازی داده‌بنیاد را مناسب دانستیم. در حقیقت او معتقد است که سه گونه طرح برای این روش به وجود آمده که ناشی از سه رهیافت نسبت به این روش است.
  14. systematic procedure
  15. emerging design
  16. constructivist approach
  17. Open coding
  18. Axial coding
  19. Selective coding
۲۰. در اولین مصاحبه در مجموع به ۱۰۷ مفهوم دست یافته شد.
۲۱. منظور از اقیانوس آبی در ادبیات مدیریت استراتژیک، همان حوزه‌های بی رقیب یا کم رقیب است.

۱۱- فهرست منابع

- [1] Noruzi, k. & Bagheri, M. & Azadi, J. & Noruzi, M. (2012), Promoting a dynamic capabilities of the Islamic Republic of Iran business schools: the School of Management and Islamic thought, case study: University of Imam Sadiq. Management in Islamic university: 423-446
- [2] Kim, J. (2007). Effective organizational characteristics for international student enrollment service. Auburn University.
- [3] Miremadi, T. (2015), A model for analyzing the diplomacy of science and technology in a country. Approach: 1-16
- [4] C. E. Schindler, (2017), Early Public-Private Partnerships for Public Diplomacy, Cham: Palgrave Macmillan, pp. 111-144.
- [5] Ashna, H. & Jafari, N. (2007), Public Diplomacy and Foreign Policy, Links and Objectives. Political knowledge: 179-206.
- [6] Ghavam, E. (2005), From modern diplomacy to media diplomacy. Law and Politics Research: 7-18

- [7] Peter, J. (2017). 'Science Tikun': Repairing the World through the Science of Neglected Diseases, Science Diplomacy, and Public Engagement.
- [8] N. Harold, (1960), *Diplomacy*, New York: Oxford University Press.
- [9] Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public affairs.
- [10] Davis, L. S. (2014). Science diplomacy: new day or false dawn?. *World Scientific*.
- [11] The White House(Office of the Press Secretary), *FACT SHEET: United States-Cuba Relationship*, (2016).
- [12] Carnahan, B. M. (2012). *The Civil War Origins of the Modern Rules of War: Francis Lieber and Lincoln's General Order No. 100*. *N. Ky. L. Rev.*, 39, 661.
- [13] Sunami, A., Hamachi, T., & Kitaba, S. (2013). The rise of science and technology diplomacy in Japan. *Science & Diplomacy*, 2(1).
- [14] Waruru, M. (2013). Thriving private universities compete for students. *University World News Issue No*, 290.
- [15] French ministry of foreign affair, (2013), *Science Diplomacy for France*.
- [16] Dolan, B. (2012). Science and technology agreements as tools for science diplomacy: A US case study. *Science and Diplomacy* 1 (4).
- [17] K. M. EISENHARDT and J. A. MARTIN, (2000), *Dynamic Capabilities: What Are They?*, *Strategic Management Journal*, pp. 1105-1121.
- [18] M. Zollo and S. G. Winter, (2002), *Deliberate Learning and the Evolution of Dynamics*, *Organization Science*, pp. 339-351.
- [19] D. J. Teece, G. Pisano and A. Shuen, (1997), *Dynamic Capabilities and Strategic Management*, *Strategic Management Journal*, pp. 509-533.
- [20] Danaeefard, H. & Emami, S.M. (2007), *Qualitative research strategies: Meditations on grounded theory*. *Management thought quarterly*: 69-97
- [21] Noruzi, k. & Azadi, J. & Javadi, M. & Akbarzadeh, M. & Akbarzadeh, A. (2014). *Beneficial Financing of Universities: Identifying Requirements and*

- Dangers (Case Study of Imam Sadiq University). *Islamic finance research*: 167-196
- [22] J. W. Creswell, (2005), *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*, 2nd ed., Upper Saddle River: Merrill.
- [23] A. L. Strauss and J. Corbin, (1990), *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*, Los Angeles: Sage.
- [24] E. D. Yvonne, (2001), A synthesis technique for grounded theory data analysis, *Journal of Advanced Nursing*, pp. 654-663.
- [25] khadivar, A., dortaj F., Presentation a framework for success in the implementation of knowledge management system based on cloud computing, *Management Researches in Iran*, Volume 20, Spring 2016, Page 93-118.
- [26] Fani, Ali Asghar; Isakhani, Ahmad., Danai Fard, Hasan.(2011). clarifying the antecedents of occupational attachment and their impact on organizational commitment. *Management Researches In Iran*, 16(2).151-166.
- [27] Azizi, Sh. "Conceptual Mapping of Retail Banking: A Correspondence Analysis Approach". *Modern Researches in Decision-Making*, 1(3). 2016. pp.65–84